

פרק סדר תעניות כיצד

מתניתין:

משריפה (866) [על גבי התיבה] (867),

ואף בראש הנשיא ובראש אב בית דין (868) נותנין אפר מקלה.

וכל אהר ואחד מהעם נותן בעצמו אפר מקלה בראשו.

הזקן (869) שבהן [שבעם] אומר לפניו דברי

סדר התעניות — כיצד? כיצד נוהגים בתעניות?

מוציאין את התיבה [הוא הארון שמיחין בו את ספרי התורה] (865) לרחובה של עיר, למקום שהוא גלוי לעין כל, ונותנין [מניחים] אפר מקלה [אפר שנוצר

שם.

אבל המהרש"א מביא, שהרשב"א כתב, שהישרים למטה מן הצדיקים. וכן משמע מנוסח תפילת "נשמח", שכך הוא הסדר: ישרים, צדיקים, חסידים, קדושים. עוד הביא המהרש"א בשם הרשב"א, שהצדיק שהוא השלם, זוכה לאור שהוא עיקר התענוג, וכל שכן שזוכה לשמחה. אבל העיר, שלשון הגמרא "לא הכל לשמחה" — לא משמע כך.

וביאר, ש"אור" — היינו תענוג רוחני, בעולם הבא. ואילו "שמחה" היינו תענוג גופני. וזו כונת הגמרא: אור זרוע לצדיק, כלומר, שהצדיק זוכה בעולם הבא לאור, שהוא תענוג רוחני. ונקט לשון "זרוע", כי כמו שהזרוע מצמיח וגדל, כך השגת הצדיק צומחת וגדלה תמיד, כפי שמצינו "צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה". אבל ישרים אינם זוכים לכך, אלא רק לשמחה, שהיא תענוג גופני, המשמח לב ישרים. ועיין עוד בקרן אורה, ובגליוני הש"ס שכתב, שנדון זה, האם צדיקים עדיפים מישרים או להיפך — מחלוקת תנאים היא.

865. כך הוא המשמעות מכמה מקומות בגמרא. ועיין בשו"ת אגרות משה [אורח חיים חלק ב' סימן כח, ד"ה מה שנוהגין], שהאריך לבאר ענין

זה, ומה שנוקטים בכל מקום לגבי החזן לשון "העובר לפני התיבה".

866. כתב רש"י, שנקט התנא לשון "אפר מקלה", כי "אפר" סתם היינו עפר. ונתינת אפר שריפה הוא גנאי יותר מנתינת אפר סתם. ועיין להלן [טז א] מה שכתבנו בענין זה.

867. הרמב"ם [הלכות תעניות פרק ד' הלכה א'] כתב, שנותנין אפר גם על גבי ספר תורה. ותמה שם הכסף משנה, מנין לרמב"ם דין זה. אמנם בירושלמי מצינו כך על המקרא "יצא חתן מחדרו וכלה מחופתה": "יצא חתן — זה ארון. וכלה — זה ספר תורה". משמע כדעת הרמב"ם.

868. הנשיא הוא הגדול בחכמה, ראש הסנהדרין וראש הישיבה. אב בית דין הוא הגדול שבסנהדרין.

869. הגמרא להלן אומרת: אם יש שם זקן — אומר זקן. ואם לאו — אומר חכם. ואם לאו — אומר אדם של צורה. שואלת הגמרא, וכי זקן עדיף על חכם? ואומרת הגמרא שהכוונה לזקן שהוא חכם.